

Sandra Križić-Roban

Znakovi u protjecanju

Suvremenu povijest područja koje rado nazivamo *mitteleuropskim* (bez obzira na to što to nekome u određenom trenutku znači) podjednako određuju djela pojedinaca i znakovi vezani uz ideologije. Taj povijesni dualizam predstavljen je na izložbi "*Znakovi u protjecanju*", autorskoj koncepciji Wolfganga Drechslera, kustosa bečkog Muzeja 20. stoljeća. U suradnji s vodećim kustosima-povjesničarima umjetnosti Češko-Slovačke, Mađarske i Jugoslavije, gdje se opredijelio za Davora Matičevića, Drechsler smjene znakovlja na ovom burnom području smješta u

kontekst ironiziranja i problematiziranja ideologije koja, čim je smijenjena, nestaje bez traga. Resemantizacijom simbola umjetnici im daju impuls početne iritiranosti situacije u kojoj djeluju, bolje rečeno u kojoj su djelovali. Specifičnosti regija iz kojih dolaze dovele su do banaliziranja, ironije, prikaza straha, otuđenosti; do nesnalaženja u političkim represivnim sistemima ispod čijih smo spomenika bili prisiljeni aklamirati - ne sjećam se više čemu. Po obodu danas već bivšeg (da li zaista?) Muzeja revolucije naroda Hrvatske, umjet-

nici "srednjoeuropskih metropola" označili su trenutak pada Berlinskog zida, poslije kojega su znakovi socijalističkih i komunističkih režima zauvijek iščezli iz naših realiteta. No pitanja i sjećanja ne možemo maknuti s pijedestala. Neke znakove ne možemo odvojiti od svojih emocija, ma koliko one s vremenom blijede.

U području koje tek čeka svoje pravo određenje mi se pitamo tko smo, zašto postojimo upravo ovdje, u ovom vrlo posebnom trenutku? Kamo idemo, kamo će nas smjene dovesti? Stoga izložbe poput ove daju temelje novom prepoznavanju mjesta. Znakovi kojima komuniciraju umjetnici s ove izložbe čitljivi su, svima prepoznatljivi. Problematika svima donedavno znana i dostupna odredila je njihovo postojanje kao komentatora zbilje - pseudojunaštva i pseudomonumentalnosti. Upravo ta činjenica iritira Marteka i Stilinovića, čiji je protest vidljiv, po Matičevićevom mišljenju, više nego u drugih predstavljenih autora. Njihovi radovi komuniciraju s posjetiteljima (i njima samima, naravno) na razini drukčijoj od oproštaja ostalih umjetnika s mrskim inspiracijama. Koliko je krug ljudi kojima se obraćaju velik - ili mali - vidjet ćemo. Kolažiranje elemenata kojima grade svoja djela vidljivo je i kod Stilinovića i kod Marteka, a napose i kod grupe IRWIN. Prepoznaju li te finoće u drugim sredinama, nije toliko poznato, jer prečesto "umjetnost Istoka" uključuje koketiranje s "tajnovitim događajima iza zavjesa". Stoga su izložbe takvog tipa najviše okrenute upravo zemljama u kojima autori djeluju. Iako se neki mogu doimati šablonsko-koketirajuće s nedavnom prošlošću, simboli tih umjetnika najbolje govore o vremenu koje je proteklo.

WOLFGANG DRECHSLER

Zašto ste se odlučili napraviti izložbu "Znakovi u protjecanju"?

W.D.- Kao prvo, htio sam napraviti izložbu koja bi obuhvatila nama (Austrijancima, nap. a.) susjedne zemlje. A osim toga, koliko god to banalno zvuči, bio sam zainteresiran za umjetnost. Poznao sam radove grupe IRWIN, kao i neke mađarske umjetnike. Naravno da poznajem i djela austrijskih umjetnika. Otišavši u Prag, posjetio sam u dva dana više od dvadeset atelijera umjetnika koji ondje djeluju. Tada sam prvi puta vidio radove Jiříja Davida. Imao je nešto blisko radovima IRWIN-a, Féhéra i Johanne Kandl. Pitaoh sam se što je to, želeći saznati što više

- Umjetnici, osim Austrijanaca, dolaze iz zemalja koje su donedavno imale različite stupnjeve komunističke represije. Njihovi su pogledi na stvari uokolo vrlo bliski?

W.D.- Čini mi se da u svemu tome socijalizam, bolje rečeno komunizam, zauzima važno mjesto. Svi mi živimo u nekom političkom sistemu koji se nalazi iznad nas. I nije toliko važno koji je to sistem. Treba se znati izjasniti: Ja sam ja, a ovo je sistem u kojem živim. Oni "gore" ne govore i ne misle u moje ime.

- Iz takvih opredjeljenja proizlazi razlog kojega umjetnici upotrebljavaju znakove slične simbolike?

W.D.- Da, ali ti komunistički znakovi koje nalazimo u njihovu radu dio su povijesti. Iako najveći dio nas živi izvan te povijesnosti, događaju se situacije kao u Pragu, kada su mi rekli: "Mi smo to napustili, za nas ti znakovi više nisu važni." A ne možete napustiti povijest od jučer do danas. S poviješću se živi.

- Je li netko od umjetnika ikada imao problema s vlastima?

W.D.- Nije, pa čak ni praški umjetnici. Posjetio sam ih godinu

dana prije velikih promjena, slobodno su putovali u Njemačku, Britaniju, ondje održavali izložbe.

- Rekli ste da izložba nema političko značenje. Ali taj aspekt ne može se potpuno apstrahirati, naročito u situaciji kada je zagrebačka izložba postavljena u Muzeju revolucije naroda Hrvatske?

W.D.- Vrlo je teško reći što je to političko. Postoje stranke, ljudi politički usmjereni. Jedan je u pravu, ali i onaj drugi je u pravu. Jednim dijelom to je politička izložba, ali u smislu da se bavi svakodnevnim životom. Koji je, naravno, dijelom političan. No izložba nije pravljena s intencijom uzbuđivanja političkih duhova.

- Kakve su reakcije na izložbu, komentira li se više njezina "političnost" ili znakovi kojima se bavi? Ili pak umjetničke vrijednosti?

W.D.- To je u svakoj zemlji različito, no premalo znam komentare, jer sam se u pojedinim zemljama zadržao svega po jedan dan. U Beču je bilo čudno što su svi govorili isključivo o umjetnosti Istoka. Ta je priča dobro došla novinarima, no meni nije.

- Kada ljudi sa Zapada govore o nama, često govore o umjetnosti Istoka. U kojem je to kontekstu?

W.D.- Ne znam. Svi barataju terminima "umjetnost Istoka" i "umjetnost Srednje Europe". No nitko zapravo ne zna što ti termini znače.

- U katalogu spominjete podjelu na istočnu i zapadnu umjetnost kao na umjetnost moći i umjetnost nemoći. No čini mi se da je sve sadržano u novcu?

W.D.- Naravno. I koliko novca date, toliko vam se od umjetnosti vraća. Najviše informacija o umjetnosti dobivamo iz časopisa. Ono što ne postoji u časopisima, ne postoji ni u stvarnosti. A to je pogrešan sistem.

- Što vama znači pojam Mitteleurope?

W.D.- Ne znam. Srednja Europa drukčije izgleda iz Beča nego iz Praga zbog toga što svi misle da su oni centar. Svi žele bolju poziciju.

- Specifičnost likovnog izraza vidljiva je na svim izloženim radovima. Koje su razlike u njihovim formalnim izrazima?

W.D.- Ne može se reći da umjetnici na ovoj izložbi predstavljaju umjetnost svojih zemalja. U Zagrebu, tako bar kaže najveći broj ljudi, radovi Sedera i Knifera odaju ono što se naziva specifičnim izrazom. Teško je reći što je to srednjoeuropska umjetnost, a isto tako mislim da je teško napraviti izložbu nazvanu "Austrijska umjetnost". Što to zapravo znači?

- Znakove zabilježene u tijeku povijesti nastojimo zaboraviti, ne vežući prošlost uz svoje postojanje. Je li to greška? Treba li znakove kroz povijest jednakovrijedno tretirati?

W.D.- Mislim da je povijest nemoguće zaboraviti. Može se pokušati, truditi se, no o povijesti treba neprestano raspravljati. Uloga umjetnika ostaje ista bez obzira na promjene. Oni stvaraju, a mi proučavamo njihova djela. Vremena nisu jednostavna.

- Postoji nekolicina umjetnika u našoj sredini koji se danas ograđuju od svojih radova nastalih u vrijeme komunizma, socijalizma. Negiraju povijest i znakove čijim su stvaranjem pratili tu povijest.

W.D.- Taj smo problem imali i u Austriji, s Waldheimom. On nije popularna osoba, no znak je za mnoge Austrijance. Naročito za njegovu generaciju, koja govori kako ništa nije vidjela i ništa ne zna. Sve je zaboravljeno. Problem nastaje kada dođu mladi ljudi tražeći uzroke tom neznanju. Ta "neznanja" povezuju ove četiri zemlje koje sudjeluju na izložbi. Svatko radi greške, želeći ih zaboraviti. Ali to je vrlo teško.